

ARISTOTELES

Metafizik

27 sayfalık görselleştirilmiş geniş özet

16 özgün bölüm gravürü · Gündelik örnekler

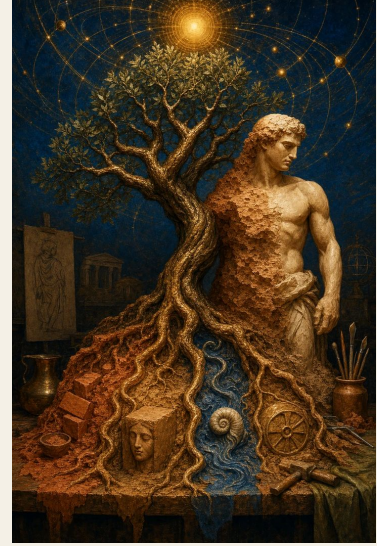
Ana fikirler · Eleştiriler · Akılda kalan sahneler

Özgün eserin yerini tutmayan açıklamalı okuma rehberi

OKUMAYA BAŞLAMADAN ÖNCE

Bu rehberin pusulası

Metafizik tek oturuşta yazılmış düz bir kitap değil, daha sonra on dört kitap halinde bir araya getirilen incelemeler topluluğudur. Başlıktaki 'meta', gizemli ve fiziküstü demekten önce, düzenlemede Fizik'ten sonra gelen metinleri anlatır. Bu rehber Alpha'dan Nu'ya uzanan bütün ana yolları gösterir; tekrar ve gerilimleri yapay bir tek cümleye sıkıştırmaz.

Bu kitap nasıl okunmalı?

Aristoteles'in 'Varlık nedir, bir şeyi o şey yapan nedir, değişme nasıl mümkündür ve ilk neden var mıdır?' sorularını dört neden, töz, öz, madde-biçim ve olanak-gerçeklik örnekleriyle sadeleştiren kapsamlı rehber.

Aristoteles'in soruları bugün hâlâ canlıdır fakat fizik ve biyoloji hakkındaki her tarihsel görüşü güncel bilim değildir. 'Töz'ü ruh, 'ilk hareket ettirici'yi de herhangi bir dinin bütün öğretileriyle aynı kabul etmek acele olur. Amaç eski kelimeleri ezberlemek değil, bir açıklamanın hangi anlamda neden verdiğini görmektir.

Masanızdaki meşe sandalye dün ağaçtı, yarın kırık odun olabilir. Malzeme değişimin içinde sürer, sandalye biçimi ona belirli bir iş kazandırır, usta onu yapar ve oturmak amacı süreci yönlendirir. Aristoteles bir şey hakkında 'neden' derken bu dört ayrı cevabı aynı masaya çağırır.

KULLANIM ÖNERİSİ

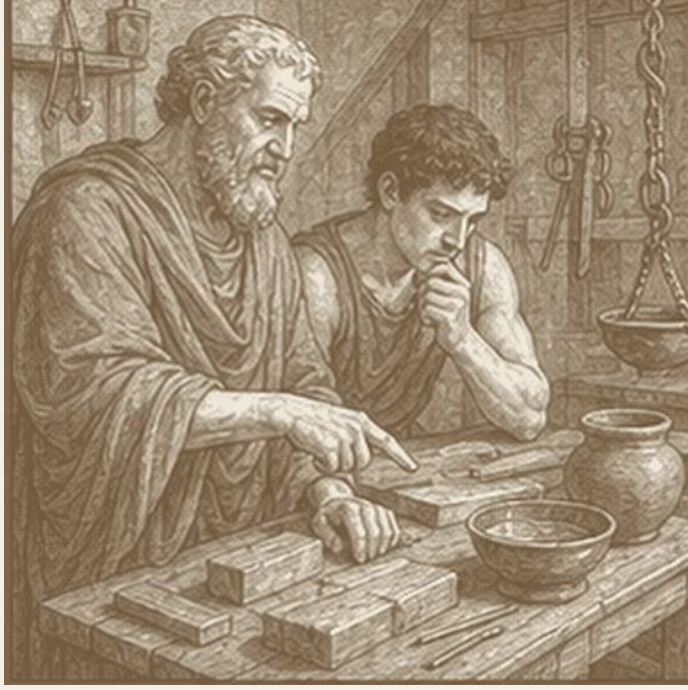
Bir oturuşta bitirmek zorunda değilsiniz; her gravür bir sonraki durak için hafıza kancasıdır.

YOL HARİTASI

21 durakta kitabın bütünü

01	Bu kitap nasıl okunmalı?	12	Madde, biçim ve bileşik birlikte düşünülür
02	Bilme isteği duyulardan başlar	13	Evrensel tek başına töz değildir
03	Dört neden dört ayrı soru sorar	14	Olanak değişimin açık kapısıdır
04	Önceki filozoflar nedenleri parça parça gördü	15	Gerçeklik yalnız son ürün değildir
05	Şaşkınlık çıkmazları görünür kılar	16	Birlik saymaktan önce gelir
06	Varlığı varlık olarak incelemek	17	İlk hareket ettirici saf etkinliktir
07	Çelişmezlik düşünmenin zemini olur	18	Kitabın kolay yanlış anlaşılacağı yer
08	Aynı kelime birçok bağlantılı anlam taşır	19	Kitap hakkında süren tartışma
09	Bilimler ayrılır, ilk felsefe sınırı sorar	20	Bugüne taşınan üç soru
10	Töz neden merkezde durur?	21	Bir cümlede kitabın özü
11	Öz bir şeyi o şey yapan yapıdır		

Bilme isteği duyulardan başlar

Aristoteles insanların doğal olarak bilmek istediğini söyler; duyum, hafıza, deneyim, sanat ve bilgelik giderek daha genel nedenleri görme basamaklarıdır. Yazarın temel hamlesi tam olarak bu görünmeyen bağı açığa çıkarmaktır.

Çırak tek tek fırınların sıcaklığını hatırlar, usta hamurun neden o sıcaklıkta kabardığını bilir ve yeni durumda da çözüm üretebilir. Sahneyi yavaşlatınca tek karar sandığımız şeyin öncesindeki etkiler belirginleşir.

Deneyim olayları biriktirir, sanat ortak düzeni kavrar, bilgelik ise en ilk neden ve ilkeleri araştırır. Bu süreç görünür olunca kişisel tercih ile yapısal baskı birbirinden ayrılabilir.

Genel kural tekil ustalığı değersiz yapmaz; açıklama ile yapabilme her zaman aynı beceri değildir. Eleştirinin hedefi çoğu zaman soru değil, cevabın gereğinden fazla büyütülmesidir.

İyi bildiğiniz bir işte yalnız ne yaptığınızı değil neden işe yaradığını bir acemiye anlatın. Bilgelik tekil beceriyi küçültmez; becerinin başka durumlara taşınabilen nedenini arar. Karar öncesinde seçeneği olmayan kişiyi hesaba katmak tartışmayı dürüstleştirir.

Dört neden dört ayrı soru sorar

Bir şeyi açıklamak için maddesi, biçimi, onu harekete geçiren kaynak ve yöneldiği amaç birlikte düşünülmelidir. Bu nokta atlanırsa fikir kolayca yanlış bir slogana dönüşür.

Bir evin tuğlası maddi, planı biçimsel, işçiler ve mimar etkileyici, barınma amacı ereksel nedendir. Gündelik ayrıntı, soyut düşüncenin hayata değdiği noktayı görünür kılar.

Aynı sonuç farklı açıklama eksenlerinde tamamlanır; tek neden kalan ilişkileri görünmez bırakabilir. Mekanizma aynı sonucu her yerde garanti etmez; bağlam onun gücünü artırır ya da azaltır.

Modern bilim amaç dilini her doğa olayında kullanmaz; Aristoteles'in şeması bağlama göre sınanmalıdır. Geçmiş bugünün kopyası saymak kadar aralarında bağ yokmuş gibi davranmak da yanıltır.

Bir telefonun maddesini, düzenini, üretim zincirini ve kullanım amacını ayrı ayrı yazın. Dört cevap yarışmaz; aynı oluşun farklı açıklama ihtiyaçlarını karşılar. Bu soru, kitabın düşüncesini günlük bir alışkanlığa dönüştürebilir.

Önceki filozoflar nedenleri parça parça gördü

Aristoteles kendinden önceki düşünürleri su, hava, sayılar, sevgi, çatışma veya biçimler üzerinden ilk neden arayan eksik ama değerli adımlar olarak okur. Mesele tek neden bulmak değil, sonucu üreten düzeni görebilmektir.

Bir arızayı biri yalnız malzemeye, biri tasarıma, biri kullanıcıya bağlar; her teşhis gerçeğin başka parçasını yakalar. Örnek kanıtın tamamı değildir; yine de iddianın nerede sınanacağını açık eder.

Felsefe tarihi yanlışların çöplüğü değil, neden türlerinin yavaş yavaş ayrıldığı ortak araştırma haline gelir. Aradaki basamakları atlamak etkileyici fakat boş bir sonuca yol açabilir.

Aristoteles rakiplerini kendi dört neden şemasına göre anlatırken onların özgün sorularını basitleştirebilir. Sonraki araştırmalar ayrıntıyı değiştirse bile iyi soru yaşamaya devam edebilir.

Katılmadığınız bir görüşte bile doğru yakalanmış tek parçayı bulmaya çalışın. Felsefe tarihi rakibi yenmekten çok bugün kullandığımız soruların nasıl oluştuğunu gösterir. Böyle bir gözlem kavramın açıklayıcı mı, yalnız etkileyici mi olduğunu gösterir.

Şaşkınlık çıkmazları görünür kılar

Beta kitabı çözümden önce bir dizi güçlük sıralar: ilkeler kaçır, matematik nesneler nasıl vardır, töz nedir ve birlik nasıl açıklanır. Kavramın değeri, daha önce kopuk duran ayrıntıları aynı haritada buluşturmasındadır.

Yol ayırımında hangi yolun kapalı olduğunu bilmeyen sürücü rastgele döner; harita önce çıkmazları işaretler. Aynı kişiler başka kurallar içinde farklı davranınca açıklamanın yeri değişir.

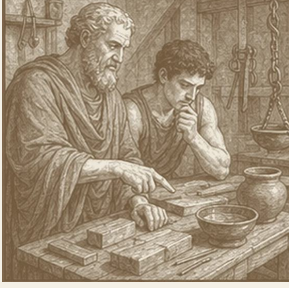
Çelişen güçlü gerekçeler yan yana konur, soru sınırları belirlenir ve çözümün hangi bedeli ödeyeceği görülür. Bu hareketin kim tarafından başlatıldığı kadar kim tarafından sürdürüldüğü de önemlidir.

Sorun listesi sonsuz ertelenmeye dönüşmemelidir; aporia araştırmanın başlangıcıdır. Güçlü ton, belirsizlik ve bağlam payını ortadan kaldırmaz.

Vereceğiniz zor bir kararda iki tarafın da en güçlü gerekçesini önce yazın. Çıkmazı dürüstçe kurmak, sahte kesinlikten daha hızlı ilerleme sağlayabilir. Amaç düşüncüyü insanlara etiket yapmak değil, görünmeyen koşulu fark etmektir.

OKUMA EŞİĞİ 1 / 3

İlk bağlantılar artık görünür

GERİDE KALAN DÖRT DURAK

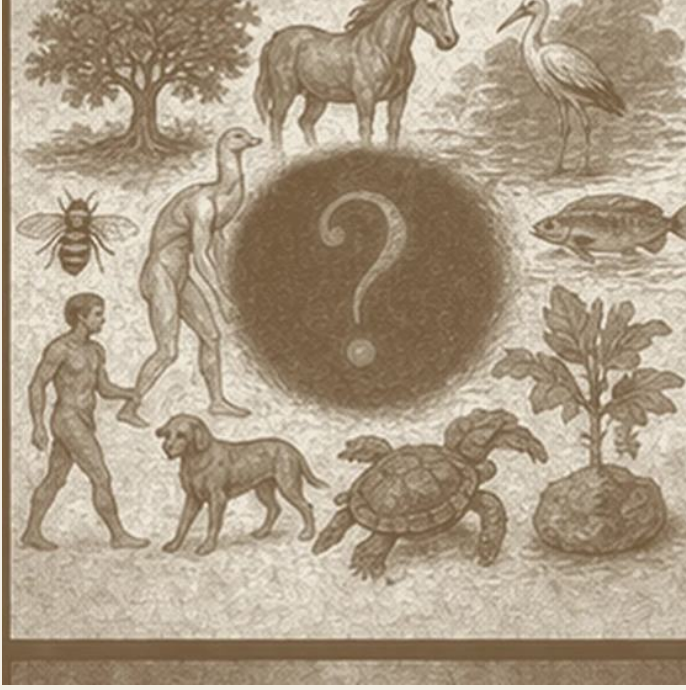
- Bilme isteği duyulardan başlar
- Dört neden dört ayrı soru sorar
- Önceki filozoflar nedenleri parça parça gördü
- Şaşkınlık çıkmazları görünür kılar

SIRADAKİ DÖRT DURAK

- Varlığı varlık olarak incelemek
- Çelişmezlik düşünmenin zemini olur
- Aynı kelime birçok bağlantılı anlam taşır
- Bilimler ayrılır, ilk felsefe sınırı sorar

Bağlantı sorusu: “Bilme isteği duyulardan başlar” ile “Şaşkınlık çıkmazları görünür kılar” arasında hangi düşünce yolu kuruluyor? Bir sonraki durak olan “Varlığı varlık olarak incelemek” bu yolu nasıl değiştirebilir?

Varlığı varlık olarak incelemek

Özel bilimler varlığın belirli parçalarını inceler; ilk felsefe ise bir şeyin var olması bakımından ortak ilke ve nedenleri sorar. Burada tanımdan çok, tanımın görmemizi sağladığı ilişki önemlidir.

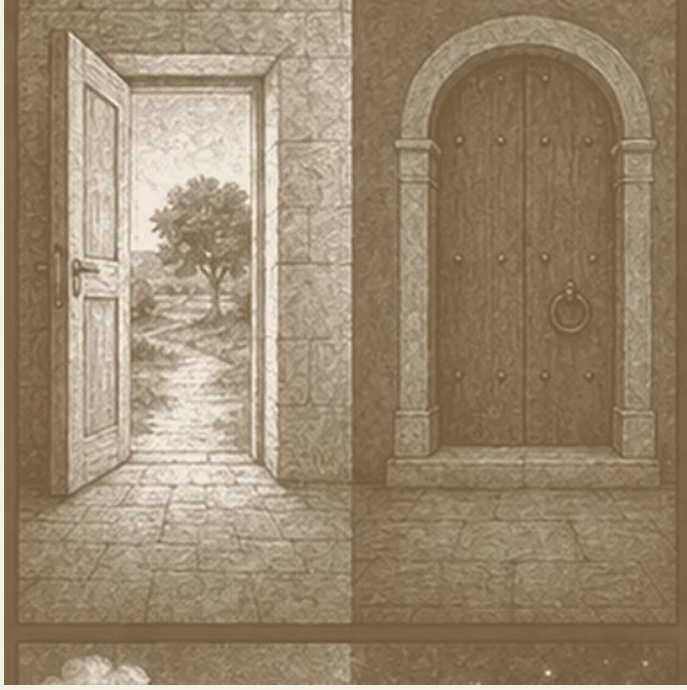
Doktor bedeni sağlık açısından, sanatçı görünüş açısından görür; metafizik her ikisinin de 'bir şeydir' demesinin ne gerektirdiğini sorar. Bu olayın tersini düşünmek zorunlu olanla değişebilir olanı ayırmayı kolaylaştırır.

Varlık tek bir cins gibi tanımlanmaz, fakat farklı anlamları merkezî bağlantılar taşır. Süreç, büyük değişimin gündelik tekrarlarla nasıl kurulduğunu gösterir.

Bu soyut soru somut bilimlerin bulgularının yerine geçmez; onların kullandığı temel kavramları araştırır. Bu uyarı kavramı reddetmez; doğru ölçüde kullanmayı sağlar.

Bugün 'vardır' dediğiniz bir nesne, özellik, sayı ve ilişkiyi ayırıp var olma biçimlerini karşılaştırın. Varlık sorusu bilimlerin üstünde emir veren değil onların temel kelimelerini açan bir sorgudur. Kısa vadeli kazanç ile uzun vadeli maliyeti ayırmak bu merceği hayata geçirir.

Çelişmezlik düşünmenin zemini olur

Aynı şeyin aynı bakımdan ve aynı zamanda hem olması hem olmaması mümkün değildir; Aristoteles bunu kanıtlanan sonuçtan çok anlamlı konuşmanın zorunlu zemini sayar. Bu başlangıç bir hüküm değil, sonraki örnekleri sınayacak mercektir.

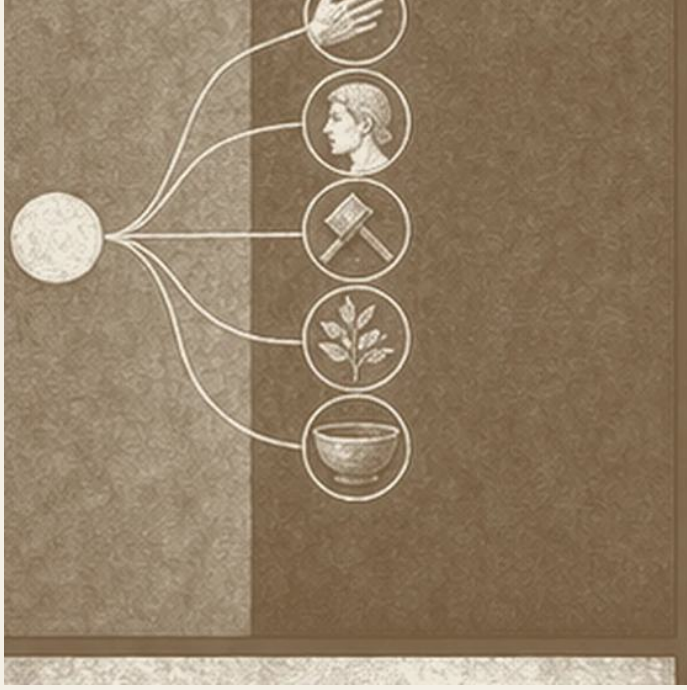
Kapı aynı anda ve aynı anlamda hem tamamen açık hem tamamen kapalı denirse ne içeri girme ne tartışma mümkün olur. İnsan yüzü eklendiğinde tartışmanın kimin hayatına dokunduğu anlaşılır.

İtiraz eden kişi bile belirli bir şey söylemek için sözünün karşıtından farklı olduğunu varsayar. Bir halkanın maliyeti başka bir gruba aktarılıyorsa açıklama ona da bakmalıdır.

Gündelik dilde zaman ve bakımdaki değişiklikler görünür çelişki yaratabilir; ilke bunları ayırmayı ister. Bu sınır fikri zayıflatmaz; onu her kapıyı açtığı sanılan sahte anahtardan korur.

Bir tartışmada çelişki sandığınız iki cümlemin zamanını ve 'hangi bakımdan' koşulunu açıkça yazın. Aynı bakımdan koşulu sosyal medya tartışmalarındaki birçok sahte çelişkiyi çözer. Kişiyi suçlamadan önce davranışı üreten koşulu değiştirmek daha öğretici olabilir.

Aynı kelime birçok bağlantılı anlam taşır

Delta, ilke, neden, doğa, zorunluluk, birlik, varlık ve töz gibi temel kelimelerin farklı ama akraba anlamlarını ayıran çalışma sözlüğüdür. İlk bakışta küçük görünen ayırım, sorumluluğun yerini değiştirir.

Sağlıklı insan, sağlıklı yemek ve sağlıklı renk aynı özellik değildir; hepsi sağlık merkezine farklı ilişki kurar. Sahnedeki sonuç tek niyetten değil, küçük koşulların birleşmesinden doğar.

Merkezî anlam çevresinde kurulan bağlantı, kelimeyi ne tamamen tek anlamlı ne de rastgele çok anlamlı yapar. Bu bağlantı geçmişteki örneği bugüne birebir kopyalamadan karşılaştırma imkânı verir.

Sözlük çözüm değil hazırlıktır; gerçek tartışmada hangi anlamın kullanıldığı ayrıca gösterilmelidir. Bir düzeni tarif etmek onu ahlaken onaylamak anlamına gelmez.

Bugün sık kullandığınız 'doğal' kelimesinin üç ayrı anlamını cümlelerle ayırın. Çok anlamlılık bulanıklık değildir; merkez ve ilişki gösterildiğinde düşünceyi inceltir. Hazır reçete yerine kararın gizli varsayımını açığa çıkarmak gerekir.

Bilimler ayrılır, ilk felsefe sınırı sorar

Aristoteles üretici, pratik ve teorik bilgileri; teorik alan içinde fizik, matematik ve ilk felsefeyi ayırır. Bölüm böylece kişiyi suçlamadan önce koşulları incelemeyi önerir.

Marangoz masa üretir, yurttaş doğru eylemi tartışır, geometrici biçimi inceler; her biri başka amaç ve kanıtlarla çalışır. Büyük kelimelerin gerisindeki basit hareket burada açıkça görülür.

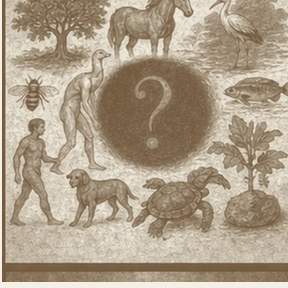
Araştırma konusu ve amacı yöntemi belirler; değişmeyen ve bağımsız varlık sorusu ilk felsefeye yönelir. Mekanizmayı tersine çevirmek, fikrin karşı örnek karşısındaki dayanıklılığını gösterir.

Bugünkü disiplinler bu eski sınıflamaya birebir uymaz ve kesişen alanlar sınırları geçirgen kılar. Karşı örnek iddiayı yok etmekten çok hangi koşulda geçerli olduğunu gösterir.

Bir sorunun yapmak, doğru davranmak veya anlamak amaçlarından hangisine ait olduğunu önce belirleyin. Yöntem, sorunun amacına göre değişir ve hiçbir disiplin bütün soruları tek başına yutamaz. Geçmişteki sonucu değil, o sonucu doğuran soruyu bugünün araçları içinde sınamak gerekir.

OKUMA EŞİĞİ 2 / 3

Ayrıntılardan büyük resme

GERİDE KALAN DÖRT DURAK

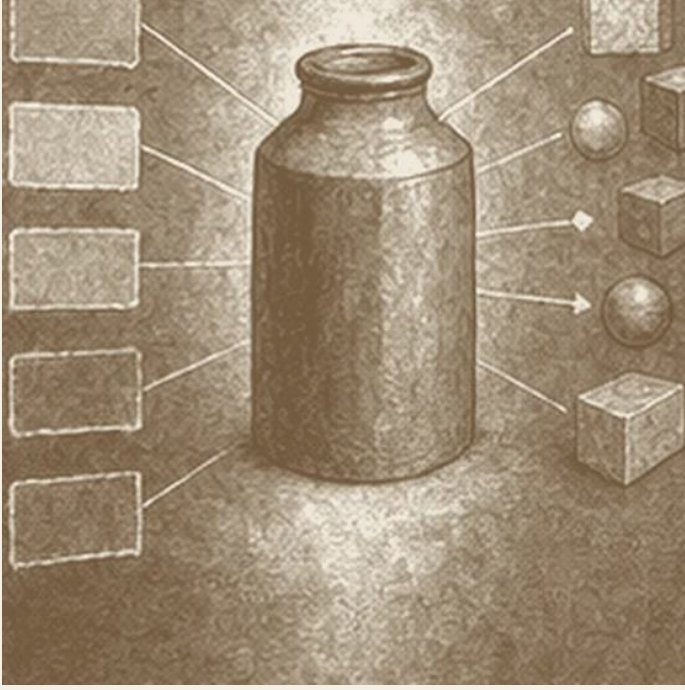
- Varlığı varlık olarak incelemek
- Çelişmezlik düşünmenin zemini olur
- Aynı kelime birçok bağlantılı anlam taşır
- Bilimler ayrılır, ilk felsefe sınırı sorar

SIRADAKİ DÖRT DURAK

- Töz neden merkezde durur?
- Öz bir şeyi o şey yapan yapıdır
- Madde, biçim ve bileşik birlikte düşünülür
- Evrensel tek başına töz değildir

Bağlantı sorusu: “Varlığı varlık olarak incelemek” ile “Bilimler ayrılır, ilk felsefe sınırı sorar” arasında hangi düşünce yolu kuruluyor? Bir sonraki durak olan “Töz neden merkezde durur?” bu yolu nasıl değiştirebilir?

Töz neden merkezde durur?

Varlık birçok anlamda söylene de nitelik, miktar ve ilişki genellikle bir taşıyıcıya ait olduğu için Aristoteles araştırmayı töz üzerinde yoğunlaştırır. İddia her şeyi açıklamaz; fakat doğru soruyu kurmak için sağlam bir başlangıç verir.

Kırmızı, iki metre ve masanın yanında özellikleri tek başına dolaşmaz; kırmızı elma, iki metrelik ip ve masanın yanındaki sandalye vardır. Bu an, kitabın genel savını tek bir hayatın ölçeğinde sinamamıza izin verir.

Özellikler bir şeye yüklenir, töz ise temel taşıyıcı ve belirli şey olma adayıdır. Bu zincirde hangi halka koparsa sonucun değişeceği ayrıca sorulmalıdır.

Tözün madde, biçim veya bileşik mi olduğu kitap boyunca gerilimli kalır; tek kelimelik cevap yanıldır. Benzetme akılda kalıcıdır ama dünyanın tamamı değildir.

Bir nesnenin kendisini ve ona ait değişebilir beş özelliği ayrı listelerde yazın. Töz arayışı değişen niteliklerin neye ait olduğunu sormanın yoludur. Kesin hüküm karşısında eksik kanıtı sormak acele genellemeyi durdurabilir.

Öz bir şeyi o şey yapan yapıdır

Öz, bir şeyin yalnız rastlantısal görünüşü değil, ne olduğunu açıklayan ve doğru tanımda yakalanan düzenidir. Bu çerçeve kurulduğunda kitabın zor görünen sorusu gündelik hayata yaklaşır.

Üçgen mavi de olabilir küçük de; fakat üç doğru kenarla çevrili olma niteliği değişirse artık üçgen değildir. Olayı yaşayan kişi tüm yapıyı görmese de yapı onun seçeneklerini etkiler.

Tanım, gerekli yapıyı geçici özellikten ayırır ve bilgiye konu olan birliği gösterir. Mekanizma görüldüğünde benzer görünen iki olayın neden farklı sonuç verdiği anlaşılır.

Canlı ve toplumsal türlerde özleri fazla katı kurmak tarihsel değişimi ve çeşitliliği silebilir. Tek etkileyici olayın bütün toplumlar adına konuşmasına izin verilmemelidir.

Seçtiğiniz bir nesnede vazgeçilmez sandığınız özelliği değiştirip hâlâ aynı şey olup olmadığını tartışın. Öz, pratik açıklama sağlar; insan kimliğine katı yazgı gibi uygulanırsa zarar üretir. Kavramı önce kendi davranışımızda aramak onu kolay suçlama aracından kurtarır.

Madde, biçim ve bileşik birlikte düşünülür

Somut şey madde ile biçimin bileşiğidir; madde belirlenebilir imkânı, biçim onun bu belirli şey olarak örgütlenmesini açıklar. Yazar tekil olayı daha geniş bir yapının belirtisi olarak okumamızı ister.

Bronz heykelde bronz başka biçimler alabilir, heykelin düzeni ise bronzu bu figür olarak görünür kılar. Örneği hatırlamak, kuru kavramı ezberlemekten daha kalıcı bir yol sunar.

Biçim parçaları işlevli bir bütün halinde düzenler; madde değişim ve bireysellik imkânı taşır. Neden ile sonuç arasındaki ara adımlar kitabın asıl açıklama gücünü taşır.

Biçimi yalnız dış görünüş, maddeyi de şekilsiz hamur sanmak canlı örgütlenmesini açıklayamaz. İnsan niyeti ile kurumsal sonuç her zaman aynı yönde ilerlemez.

Bir sandalyenin malzemesini değiştirdiğinizde işlevin, biçimi değiştirdiğinizde kimliğin nasıl değiştiğini düşünün. Biçim parçaların fotoğrafı değil, işlevli ilişki düzenidir. Ortalama sonuç kadar bedeli kimin ödediğini de görmek gerekir.

Evrensel tek başına töz değildir

Aristoteles 'insanlık' gibi herkese ortak yüklenen evrenselin tek tek insanlardan ayrı başlı başına töz olmasına karşı çıkar. Bu cümle sonuçtan önce hangi şartların oluştuğunu araştırmaya çağırır.

Mahalledeki bütün kediler kedi türündendir; fakat sokakta kedilerden ayrı yürüyen bir 'kedilik' görmeyiz. Sahne, kavramı tanımdan çıkarıp insan yüzü ve gerçek bedelle buluşturur.

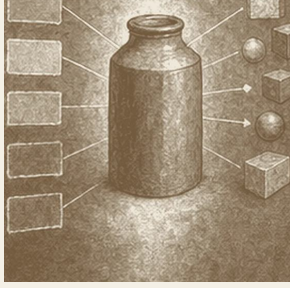
Ortak tanım birçok bireyde gerçekleşir, açıklama sağlar fakat ayrı bir somut özne gibi yaşamaz. Bu bağlantı niyet ile sonuç arasındaki mesafeyi görünür tutar.

Evrenselin zihinde ve şeylerde nasıl bulunduğu sonraki felsefede büyük tartışma olarak sürer. Açıklama olasılık gösterir; değişmez kader ilan etmez.

Bir kategori adının gerçek bireyler arasındaki farkları hangi noktada örtmeye başladığını bulun. Evrensel açıklama için gereklidir fakat somut bireyin yerine geçmez. Görev tek doğruyu ezberlemek değil, yanlış kurulmuş soruyu fark etmektir.

OKUMA EŞİĞİ 3 / 3

Son sorulara yaklaşıırken

GERİDE KALAN DÖRT DURAK

- Töz neden merkezde durur?
- Öz bir şeyi o şey yapan yapıdır
- Madde, biçim ve bileşik birlikte düşünülür
- Evrensel tek başına töz değildir

SIRADAKİ DÖRT DURAK

- Olanak değişimin açık kapısıdır
- Gerçeklik yalnız son ürün değildir
- Birlik saymaktan önce gelir
- İlk hareket ettirici saf etkinliktir

Bağlantı sorusu: “Töz neden merkezde durur?” ile “Evrensel tek başına töz değildir” arasında hangi düşünce yolu kuruluyor? Bir sonraki durak olan “Olanak değişimin açık kapısıdır” bu yolu nasıl değiştirebilir?

Olanak değişimin açık kapısıdır

Olanak bir şeyin yapabilme veya etkilenebilme gücüdür; gerçeklik ise bu gücün etkin ve tamamlanmış biçimde işlemesidir. Kavram, hazır cevap vermekten çok dikkatin yönünü değiştirir.

Piyano çalmayı öğrenmiş ama şu an susan kişi yeteneğe sahiptir; çalmaya başladığında yetenek etkinleşir. Bir ayrıntı değiştiğinde sonucun da değişmesi, kaderden değil ilişkiden söz edildiğini gösterir.

Değişim yokluktan mucize çıkarmak değil, belirli bir kapasitenin uygun koşullarda gerçekleşmesidir. Burada önemli olan adımları sırayla izlemek ve hiçbirini doğal kabul etmemektir.

Her hayal gerçek olanak değildir; malzeme, beceri ve çelişmezlik sınırları bulunur. Kitabın dönemi ve seçtiği örnekler hesaba katılmadan kavram kolayca dogmaya dönüşür.

Yapmak istediğiniz bir işte istek ile gerçek kapasiteyi, kapasite ile uygun koşulu ayırın. Gerçek olanak gerekli hazırlık ve engelleri hesaba kattığı için boş temenniden ayrılır. Dijital araç değişse bile güven, korku, itibar ve güç ilişkileri yeni biçimde sürebilir.

Gerçeklik yalnız son ürün değildir

Aristoteles gerçekliği hem tamamlanmış eser hem sürmekte olan etkinlik olarak düşünür; görmek ve yaşamak amaçlarını yaptıkları anda taşır. Bundan sonraki tartışma bu temel bağlantının ne kadar taşınabileceğini sınar.

Ev yapmak bitmiş eve yönelir, dans etmek ise değerini yalnız son pozda değil hareketin içinde gerçekleştirir. Örneğin gücü süslü olmasında değil, neden ile sonucu yan yana getirmesindedir.

Etkinlik potansiyeli belirler ve onun ne için olduğunu açığa çıkarır; biçim gerçeklik yönü kazanır. İlişki tek yönlü değildir; sonuç da kendisini doğuran koşulları değiştirebilir.

Gerçekliği olanaktan üstün saymak henüz gelişmeyen kişileri değersizleştirmek için kullanılamaz. Kanıt, yorum ve değer yargısını ayırt tutmak burada özellikle önemlidir.

Gününüzde yalnız sonuç için yaptığınız işlerle değerini yaparken taşıyan etkinlikleri ayırın. Bazı iyi hayat etkinlikleri yalnız gelecekteki ödülle değil şimdiki icrayla anlam taşır. Başka türlü olsaydı ne değiştirdi sorusu fikri gerçek bir olayda sınar.

Birlik saymaktan önce gelir

Bir şeyi 'bir' sayabilmek onun süreklilik, biçim veya tanım bakımından bir bütün olmasını gerektirir; birlik varlıkla yakından bağlantılıdır. Bu ayrım kitabın geri kalanında izlenecek yolu açar.

Dağınık tahta parçaları bir masa değildir; parçalar belirli düzende birleşince tek bir işlevli nesne sayılır. Aynı olayı başka kişinin gözünden görmek görünmeyen maliyeti açığa çıkarabilir.

Birlik parçaları silmez, onları aynı bütünün ilişkileri içinde düzenler ve ölçmenin temelini verir. Kavram ancak bu ara hareketler açıkça görüldüğünde gerçek bir düşünme aracına dönüşür.

Her bütün doğal değildir; kurumlar ve uluslar gibi birlikler tarihsel ve tartışmalı sınırlar taşır. Kavram bazı olaylarda merkezde, bazılarında yalnız yardımcı etkindir.

Bir grubu tek adla anarken içindeki hangi farklılıkları görünmez yaptığınızı sorun. Birlik kurmak hangi parçanın merkezde, hangisinin kenarda sayıldığı hakkında güç kararı da olabilir. Bir haftalık küçük gözlem, büyük iddianın gündelik karşılığını gösterebilir.

İlk hareket ettirici saf etkinliktir

Değişen ve hareket eden düzen sonsuza dek yalnız başka değişen şeylerle açıklanmasın diye Aristoteles değişmeyen, maddesiz ve saf etkinlik olan ilk ilkeyi savunur. Böylece soyut kavram, gözlenebilir bir ilişkiye dönüşür.

Sevilen hedef koşucuyu itmeden kendine çeker; Aristoteles'in ilk ilkesi de arzu ve düşüncenin amacı gibi hareket ettirir. Bu küçük olay büyük haritanın neresine bakmamız gerektiğini gösteren bir işarettir.

Göksel düzenin sürekliliği, potansiyel taşımayan düşüncenin kendisini düşünmesiyle açıklanır. Açıklamanın sınanacağı yer, varsayılan halkanın gerçekten çalışıp çalışmadığıdır.

Bu kozmoloji güncel astronomi değildir ve ilk hareket ettiriciyi yaratıcı kişisel Tanrı ile doğrudan eşitlemek tarihsel farkları siler. Yazarın dışarıda bıraktığı deneyimler kavramın sınırını görmek için dinlenmelidir.

Bir açıklama zincirinde yalnız önceki nedeni değil bütün süreci yönlendiren hedefi de sorun. İlk neden tartışması Aristoteles'in hareket ve açıklama dünyasında okunmalı, sonraki inançlarla otomatik özdeşleştirilmemelidir. Bugüne taşımak geçmiş kopyalamak değil, aynı mekanizmayı yeni koşullarda aramaktır.

SON DURAKLAR · SINIR

18. DURAK

Kitabın kolay yanlış anlaşılacağı yer

Metafizik görünmeyen ruhlar ve gizemli güçler kitabı ya da Aristoteles'in her soruya tek, tamamlanmış sistem cevabı verdiği bir ders notu değildir.

'Fizikten sonra' başlığını fizik yasalarını aşan sihir diye okuyup töz, neden ve değişim araştırmasını atlamak, kitabın gerçek merakını kaybettirir.

Okur on dört kitabı tek çizgi gibi değil, aynı düğüme farklı yönlerden yaklaşan araştırmalar olarak izlemeli; tarihsel doğa görüşünü güncel bilimle karıştırmamalıdır.

SON DURAKLAR · TARTIŞMA**19. DURAK****Kitap hakkında süren tartışma**

Eser varlık, neden, öz, olanak ve gerçeklik üzerine Batı felsefesinin ana söz dağarcığını kurdu; İslam, Yahudi ve Hristiyan düşünürlerden modern metafiziğe kadar çok farklı yorum gelenekleri doğurdu.

Eleştiriler töz ve öz dilinin değişimi fazla durağanlaştırabildiğini, ereksel açıklamanın doğaya gereğinden fazla amaç yüklediğini ve ilk hareket ettirici bölümünün diğer kitaplarla bağının tartışmalı olduğunu söyler. Buna rağmen sorun kurma biçimi hâlâ güçlüdür.

Bir okur dört neden sayesinde açıklamanın zenginleştiğini görür; diğeri aynı şemanın modern atom, evrim ve toplumsal oluşumlara aynen uygulanmasının yanıltıcı olacağını savunur.

SON DURAKLAR · BUGÜN

20. DURAK

Bugüne taşınan üç soru

Bu şey hangi anlamda vardır? Onu o yapan nedir? Hangi kapasite hangi koşulda gerçekleşir ve verdiğim neden hangi soruya cevap verir?

Evinizde bir nesne seçip dört nedenini, değişebilir özelliklerini, öz sandığınız yapısını ve henüz gerçekleşmemiş iki kapasitesini yazın.

Okur Aristoteles'i cevap deposu değil doğru ayrımları kuran bir çalışma arkadaşı gibi gördüğünde, sıradan sandalye bile varlık ve değişim laboratuvarına dönüşür.

SON DURAKLAR · ÖZ**21. DURAK****Bir cümlede kitabın özü**

Metafizik, var olanların çokluğunda açıklamayı mümkün kılan ilkeleri; özellikle töz, öz, neden, madde-biçim ve olanak-gerçeklik ilişkilerini araştırır.

Akılda tutulacak son görüntü, toprak ve tunçtan yükselen bir ağacın dallarında dört neden simgesi, yarı yontulmuş heykel ve yıldızları döndürmeden çeken sessiz bir ışık.

Aristoteles bizi bir şeye yalnız ne oldu diye değil, ne olduğu, nasıl mümkün olduğu ve hangi anlamda nedenini bildiğimiz diye yeniden bakmaya çağırır.

KAYNAKLAR VE KAPSAM

Neye dayandık, nerede durduk?

[1] Stanford Encyclopedia - Aristotle's Metaphysics

[2] Perseus - Aristotle, Metaphysics

TELİF VE SORUMLULUK NOTU

Bu çalışma eğitim ve araştırma amacıyla hazırlanmış özgün bir özet ve yorum rehberidir. Kitabın cümlelerini yeniden üretmez ve özgün eserin yerini tutmaz. Sağlık ve psikoloji başlıkları genel bilgi verir; tanı, tedavi veya kişiye özel profesyonel öneri değildir.

SON CÜMLE

Aristoteles bizi bir şeye yalnız ne oldu diye değil, ne olduğu, nasıl mümkün olduğu ve hangi anlamda nedenini bildiğimiz diye yeniden bakmaya çağırır.